

ОЛИЙ ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА ПЕДАГОГИК НЕОЛОГИЯ АСОСИДА ТАЛАБАЛАР ИЖТИМОЙ ФАОЛЛИГИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ ПЕДАГОГИК МАЗМУНИ

<https://doi.org/10.53885/edinres.2022.7.7.034>

Зияева Махбуба Фазлидиновна,

Ўзбек тили ва адабиети кафедраси катта ўқитувчи, Архитектура ва қурилиш факультети, Жиззах политехника институти

Аннотация. Мазкур мақолада, Олий таълим тизимида педагогик неология асосида талабалар ижтимоий фаоллигини такомиллаштиришнинг педагогик мазмуни, талабалар ижтимоий фаоллигини такомиллаштиришнинг марказий муаммоси – таълимий-тарбиявий, маънавий, маърифий, ижтимоий жараёнинг умумий лойиҳасини, мазкур жараёнларни таъкил этишига бўлган фаолият мазмунини ижтимоий ҳаётнинг реал талабларидан келиб чиққан ҳолда замонавий шакл ва технологиялар асосида таъкил этиш механизmlарини ишлаб чиқиш зарурати илмий-назарий жиҳатдан ёритиб берилган.

Калит сўзлар: педагогик неология, ижтимоий фаоллик, таълим-тарбия жараёни, ижодий тафаккур, тьютор, сиёсий фаоллик; маданий фаоллик; ижодий фаоллик; диалогик фаоллик.

ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ СОДЕРЖАНИЕ ПОВЫШЕНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ СТУДЕНТОВ НА ОСНОВЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ НЕОЛОГИИ В СИСТЕМЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Зияева Махбуба Фазлидиновна,

старший преподаватель кафедры узбекского языка и литературы

Джизакский политехнический институт

Факультет архитектуры и строительства

В данной статье педагогическое содержание совершенствования социальной активности студентов высшей школы на основе педагогической неологии, центральная проблема совершенствования социальной активности студентов - общий проект воспитательного, духовного, просветительского, социального процесса, содержание деятельности по организации этих процессов научно и теоретически выделена необходимость разработки организационных механизмов на основе современных форм и технологий

Ключевые слова: педагогическая неология, социальная активность, образовательный процесс, творческое мышление, тьютор, политическая деятельность; культурная деятельность; творческая деятельность; диалогическая деятельность.

PEDAGOGICAL CONTENT OF INCREASING SOCIAL ACTIVITY OF STUDENTS ON THE BASIS OF PEDAGOGICAL NEOLOGY IN THE SYSTEM OF HIGHER EDUCATION

Ziyaeva Mahbuba Fazlidinova,

Senior Lecturer, Department of Uzbek Language and Literature

Jizzakh Polytechnic Institute, Faculty of Architecture and Construction

In this article, the pedagogical content of improving the social activity of students of higher education on the basis of pedagogical neology, the central problem of improving the social activity of students is the general project of the

educational, spiritual, enlightening, social process, the content of the activity for organizing these processes is scientifically and theoretically highlighted the need to develop organizational mechanisms based on modern forms and technologies

Key words: pedagogical neology, social activity, educational process, creative thinking, tutor, political activity; cultural activities; creative activity; dialogic activity.

Олий таълим тизимида педагогик неология асосида талабалар ижтимоий фаоллигини такомиллаштириш, замонавий ечимлар, услуб ва методлар устида доимо изланиш, ёшларнинг ижодий тафаккурини ривожлантириш, уларнинг инновацион потенциали, лидерлик хусусиятларини шакллантириш каби муҳим масалаларга назарий ва амалий жиҳатдан ечим топиш вазифаси долзарб аҳамият касб этмоқда.

Шу нуқтаи назардан қараганда талабалар ижтимоий фаоллигини такомиллаштиришнинг марказий муаммоси – таълимий-тарбиявий, маънавий, маърифий, ижтимоий жараённинг умумий лойиҳасини, мазкур жараёнларни ташкил этишга бўлган фаолият мазмунини ижтимоий ҳаётнинг реал талабларидан келиб чиққан ҳолда замонавий шакл ва технологиялар асосида ташкил этиш механизмларини ишлаб чиқиш зарурати кўзга ташланмоқда.

Талабалар ижтимоий фаоллигини такомиллаштиришнинг асосий мақсади комил инсонни шакллантириш учун пойдевор бўлган ижтимоий педагогик жараённи инсонпарварлаштириш, талаба ёшларнинг мустақиллигини таъминлаш, фаол ёшларнинг ижтимоий-психологик портретини тайёрлашда улар фаоллигини оширишга таъсир кўрсатувчи экзо ва эндо омилларни белгилаб олишнинг самарали методларини қўллашдан иборат.

Психологик адабиётлар таҳлиliga кўра фаолликнинг асосий шакллари: жисмоний фаоллик; ижтимоий фаоллик; сиёсий фаоллик; маданий фаоллик; ижодий фаоллик; диалогик фаоллик; коммуникатив фаоллик; интеллектуал фаоллик; идрок фаоллиги; онгли фаоллик; тафаккур фаоллиги; когнитив фаоллик; ички фаоллик ва ташқи фаолликдан иборат бўлиб ёшларда ижодий ва мустақил ишлаш фаолияти (илмий ва илмий тадқиқот, ишлаб чиқариш технологик, лойиҳавий-конструкторлик, экспериментал-тадқиқий кўникма, малакалари)нинг ривожланганлик даражасини ўрганишнинг таҳлилий жиҳатдан оқилона бўлишига эътибор қаратиш лозим. [3]

Бунинг учун талабалар ижтимоий фаоллигини такомиллаштиришга йўналтирилган педагогик шарт-шароитларни аниқлаш, фаолият турига қараб креатив ёндашиш, таълимий-тарбиявий жараённи технологиялаштириш лойиҳасини яратиш, мақсад самарадорлигини оширишга қаратилган неологик шакл, метод, воситаларини ўрганишга доир индикаторларини ишлаб чиқиш керак. Бунда, педагогик неология асосида талабалар ижтимоий фаоллигини такомиллаштириш мазмуни биринчи даражали моҳият касб этади. Унинг муҳим индикаторлари сифатида қуйидагиларни эътироф этиш мумкин:

- тьюторлар иш фаолиятида амал қилинаётган модернизациялаштирилган ишчи ўқув режаларининг самарадорлиги;

- ташкилий-педагогик шарт - шароитлар ва педагогик технологияларнинг қулайлиги, уларнинг талабалар қизиқишлари, фаолиятини ўрганиш мезонлари бўйича ҳисоблаш услубиёти талабларига мувофиқлиги;

- тьюторлик фаолиятига оид ҳужжатларнинг юритилиши;

- тьютор фаолиятидаги талабалар ижтимоий фаоллигини такомиллаштиришга қаратилган ташкилий ишларнинг бажарилиши;

- тьюторнинг таянч ОТМ си билан ҳамкорликдаги фаолияти;

Фикримизча, талабалар ижтимоий фаоллигини такомиллаштириш

ишларни самарали ташкил этишдаги узвийлигини таъминлашда медиатеологиялардан фойдаланиш, тарбия воситаларини бир вақтнинг ўзида бир неча йўналишларда қўллаш имконини беради. Айни вақтда “Аппарат–матнлар” тизими (видеокитоблар, ўқув дисклари, матнли альбомлар ва бошқалар) дан оммавий равишда фойдаланилмоқда. Бу эса педагогларнинг ўзаро мулоқот ва баҳс мунозара қилиш имкониятини кенгайтириши билан бирга, грант ва лойиҳаларини яратишда педагог–технолог ва методистларнинг касбий маҳоратларини оширишга ёрдам беради. [2]

Таълим–тарбия ишини ташкил этишда тьютор, тьютор ва талабалар орасидаги ўзаро илмий, ижодий, демократик муносабатдан таркиб топган бўлиши талабаларда ижодий-креатив даража, (намуна асосида ҳаракат қилиш йўли билан (ижодий) ҳаракатларни ташкил этиш орқали янги билимларни эгаллаш ва янги билимларни мустақил ўрганишга қаратилган ижодий ҳаракатларни ташкил этиш), қисман изланувчан даража, (аввал ўзлаштирилган материални иккиламчи идрок этиш (англаш) орқали объектларни билиш ва улар асосида илмий ҳамда илмий-тадқиқот фаолияти ташкил этишга оид оддий ҳаракатларни бажариш), репродуктив даража(аввал бажарилган ҳаракатларни мустақил бажариш)ларни такомиллаштиришда муҳим аҳамият касб этади. [8]

Педагогик неология асосида талабалар ижтимоий фаоллигини такомиллаштиришда мақсадли ўзаро таъсирлашув жараёнида қуйидаги йўналишларда педагогик шарт-шароит, имконият яратиш:

-фаолият маҳсулдорлигига эришиш учун талабаларга креатив ва мустақил ишлаш фаолияти мотивларини фаоллаштириш;

-креатив, илмий ижодий ва мустақил ишлаш учун фаолият мазмуни ҳақида талабаларда билим ва тасаввурлар тизимини шакллантириш;

-талаба ёшларни қобилият ва лаёқатига қараб креатив, илмий ижодий ва мустақил ишлаш компетенцияларини аниқлаш;

-ижодий топшириқларни ишлаб чиқиш, физик, техник ва йўналишига қараб илмий ихтиролар яратиши учун муаммоли вазиятлар ечимини топишга ўргатиш;

Таъриба ва илмий кузатишларимиз давомида талабалар ижтимоий фаоллигини такомиллаштириш жараёнида ижобий самарадорликка эришиш учун олиб борилган таҳлиллар ижтимоий фаолликнинг қуйидаги хусусиятларини ажратиш имконини берди: мақсадга йўналганлик, яъни қўйилган мақсадга эришиш ва аниқ шакллантирилган масалани ечишга йўналтирилган жараён; янгилик излаш – оригинал ғояларни илгари суриш ва асослаш, уларни амалга ошириш йўллари излаш, аввалдан маълум бўлган ҳодиса ва воқеаларни янгича нуқтаи назардан ёритиш; хулоса ва умумлаштиришларнинг ҳолислиги, осон эсга олинishi, исбот қилиш мумкинлиги.

Талабалар ижтимоий фаоллигини такомиллаштиришнинг муҳим томонларидан бири – талаба ва тьютор фаолиятининг ўзаро узвийлигини таъминлашдан иборат. Бирор услубни танлаш учун педагог таълим олувчиларнинг изланиш фаолиятига тайёргарлик даражасини, материалнинг дедуктив ўзлаштириши, унга юклатилган топшириқни мустақил бажара олгани, ўқитишдан ўз-ўзини бошқариш даражасининг ривожланиши ҳамда иш қобилияти ҳолатини, албатта, аввалдан билиши керак. Бу жараённинг асосий вазифаси талабаларни ўқишда, илмий фаолиятга йўналтиришда ва тарбиявий тадбирларда иштирокини таъминлашда ягона– демократик услубдан иборатдир. Унга кўра педагог ижтимоий фаолиятни ташкил этишда жамоанинг фикрига таяниб иш кўради. [11]

Талабалар ижтимоий фаоллигини ривожлантиришга ўқув, тарбиявий, ижтимоий ишларни ташкиллаштиришда ҳар бир талабанинг фикрини

инобатга олишга, уларни умумлаштирган ҳолда энг самаралисини танлаб олишга интилади. Муҳокамалар вақтида барча талабаларнинг иштироклари таъминланади. Талабалар томонидан билдирилаётган ташаббуслар қўллаб-қувватланади, мавжуд имкониятлардан келиб чиққан ҳолда бу ташаббуслар амалиётга татбиқ этилади.

Демократик услубдан фойдаланаётган педагог зиммасидаги вазифа фақатгина талабаларнинг фаолиятини назорат қилиш, тузатишлар киритишдан иборат бўлмасдан, асосий эътиборни талабаларнинг ютуқларини эътироф этган ҳолда ёки уларнинг хатоларини ўзларига аниқлаётган ҳолда самарали тарбия чорасини кўришга қаратилади. Ҳар бир талабанинг ютуғи алоҳида эътироф этиладики, бу эса уларни янги ютуқларга эришишлари пайдевор бўлади. Ушбу услубга асосланиб иш кўрадиган педагог ҳар бир талабанинг қизиқишлари ва қобилиятларини ҳисобга олган ҳолда бажариладиган ишларни тўғри тақсимлашга ҳаракат қилади, фаол талабаларни тақдирлаб боришни фаолиятининг асосий йўналиши сифатида белгилайди. [7]

Педагогик неолология асосида талабалар ижтимоий фаоллигини такомиллаштиришга асосланган фаолият жараёни тьюторларнинг талабаларга мулоқот асосида таъсир этиш йўллари ҳам ўз ичига олади. Кенг тарқалган метод ёки мулоқот таъсирлари қуйидагилардан иборат: ишонтириш, исботли натижаларга асосланиш, бевосита ҳамда билвосита таъсир, ўз-ўзини тарбиялаш ва ўзаро таъсир методлари.

Алоҳида қайд этиб ўтиш лозимки, таълим соҳасида кечаётган ислохотлар, жамиятнинг устувор кадрлари шахс шаклланишидаги талабаларни ва мақсадни белгилаб беради, бундан келиб чиққан ҳолда педагогик тизим ҳам ўзгариб боради. Педагогик тизим деганда, маълум сифатларга эга бўлган шахсни шакллантиришга нисбатан аниқ мақсадли, ташкиллаштирилган, педагогик таъсир кўрсатиш учун талаб этиладиган, бир-бири билан ўзаро боғланган услуб, восита ва жараёнлар мажмуаси тушунилади.

Педагогик адабиётлар таҳлилига кўра ҳар қандай педагогик тизим инвариант элементларининг қуйидаги ўзаро боғланган мажмуаси кўринишида ифодаланади: 1-таълим олувчи; 2-таълим мақсади; 3-таълим мазмуни;

4-таълим жараёни; 5-таълим берувчи; 6-таълимнинг ташкилий шакллари. Шундан келиб чиқиб айтишимиз мумкинки, талабалар ижтимоий фаоллигини оширишда бир-бири билан узвий боғлиқ тарлим ва тарбия жараёнининг инвариант элементларига алоҳида эътибор қаратиш лозим. [4]

Қуйида биз томонимиздан тажриба-синов ишлари жараёнида қўлланилган педагогик неолология ёрдамида талабалар ижтимоий фаоллигини такомиллаштириш жараёнида синаб кўрилган бир қатор инновацион методлардан намуна келтирамиз

“Engagement” методи ҳақида

“Engagement” номи остидаги бу янги ўқитиш методи талабаларни реал ҳаётдаги келишув ва учрашувларни амалга оширишда амалий аҳамиятга эга ва ҳаётнинг ҳар қандай соҳаларида учрайдиган турли вазиятларга тайёрлашга ундайди. Нафақат ўқитиш тизими, балки иқтисод, бизнес ва турли ижтимоий соҳаларда ҳам қўллаш мумкин.

Бу метод Дублиндаги “Leasowes Community College” да илк бор бизнес фанларида ишлатилган бўлиб, яхши самара берган.

Одатий дарс методларига қараганда, турли хил бизнес мактабларига олиб борилиб, олган назарий билимларини амалда синаб кўришлари назарда тутилган. Кўп сонли дарслар ўрнини боса олишига ишонган бу метод асосчилари бориладиган жойга мос кийиниб олишни ҳам маслаҳат берадилар.

Бунда олинган билимларнинг амалда қанчалик мос келишини талаба таҳлил қилиш орқали ҳам миясида фикрлаш жараёни кечади. Бу методни қўллаган институтнинг берган далилларига кўра бу метод орқали 91% ли самарага эришилган.

Бу янги ўқитиш методининг мақсади ўқитиш тизимининг сифатини ошириш ва талабаларни ўқув жараёнига кенгроқ жалб қилиш. Инновация ўсиш ва ривожланиш демакдир.

Дарснинг бориши:

1-топширик. “Matching words” усули орқали қуйидаги саволлар мазмуни аниқлаб олинади.

Ижтимоий фаоллик деганда нимани тушунаси?
Фаол ижтимоий ёшлар фразасини давом эттиринг
Сиз ўзингизни ижтимоий фаол талаба деб ҳисоблайсизми
Ижтимоий қатлам, ижтимоий қонуният ва ижтимоий тарбия тушунчаларига изоҳ бериб ўтсангиз.

Берилган вазифа ўқитувчи ёрдамида текширилади

2- топширик.

Топширикнинг мақсади : Қуйида кўрсатилган расмлар асосида янги мавзу нима ҳақида эканлигини талабаларни ўзларини фикр юритишга ундаш.

Қуйидаги берилган расмлар асосида бугунги суҳбатимиз мавзусини аниқлашга ҳаракат қилинг

б) Гуруҳларда ишлаш: Яна гуруҳларга вазифа берилади. Гуруҳларда ишлаш талабаларга ўзларини намоян қилиш имконини беради. Слайдлар ёрдамида бугунги дарснинг мавзуси тушунтирилади.

Юқорида берилган слайдлар ёрдамида суҳбат мавзуси очиб берилади, энди мавзу ҳақида янада кўпроқ маълумотга эга бўлиш учун талабаларга 2 минутлик ведио лавҳа кўрсатилади.

3- топширик

Топширикнинг мақсади: кўрсатилган видео лавҳа орқали талабаларни жонли суҳбат жараёни билан яқиндан таништириш.

1-гуруҳга кўрилган ведиодаги маълумотларни, яъни одатий бериладиган саволларни ёзиб олишни, 2-гуруҳга ноодатий берилган саволларни ёзиб олишлари вазифа қилиб топширилади. Берилган топширик бажарилгандан сўнг мавзунинг қолган қисми слайдлар ёрдамида тушунтириш.

Янги мавзунини мустақамлаш (15 мин)

Бу жараёнда 1-гуруҳ иш юзасидан суҳбатни олиб борувчи сифатида,

2-гуруҳ ишга даъвогар сифатида жуфт-жуфт бўлиб, суҳбат жараёнини ташкил қилишади. Савол-жавоблар ведиода кўрсатилганидек олиб борилишини тренер назорат қилиб боради.

Юқоридаги кўрсатиб ўтилганидек педагогик неолология асосида талабалар ижтимоий фаоллигини такомиллаштиришда метод ва воситаларни тўғри танлаш ижобий самара беради. Шунингдек:

□ амалий таълим жараёнидаги ҳаёлий ғояларни минимум даражага келтириш ва уни олдиндан лойиҳалаш ҳамда кейинчалик уларни “ижтимоий фаолият” жараёнига ёки ўқув машғулотларига татбиқ этишга ҳаракат қилишларига;

□ талабаларни ўқув материални ўзлаштиришнинг юқори даражасига эришиши ва таҳсил олувчиларни мустақил фикрлашга ҳамда ўз фикрини баён этишга ўргатиш;

□ талабалар ижтимоий фаоллигини такомиллаштиришда “маълум бир қолипда” бажариладиган, ўқитишга мўлжалланган алоҳида ишланмалардан

фарқли равишда неологик ёндашув асосида таҳсил олувчининг билиш фаолияти тузилмаси ва мазмунини белгиловчи ўқув-тарбия жараёнининг лойиҳасини ишлаб чиқиш;

□неологик ёндашув асосида талабалар ижтимоий фаоллигини такомиллаштиришнинг аҳамиятли жиҳати – маълум бир ижтимоий лойиҳа асосида умумтаълим-тарбия жараёнлари тузилмасини мазмун жиҳатидан ўзгартириш интеллектуал салоҳият, лидерлик, ижодкорлик, инновациялар яратиш, лаёқатни шакллантиришга йўналтирилган дастур, ўқув режа, маъруза матнларини модернизациялаш асосида иш олиб бориш имконияти мавжуд.

Замонавий шароитларда, педагогик жараёнларни компьютерлаштириш – таълим жараёнини педагогик лойиҳалаш, уни самарали амалга оширишнинг ягона йўналиши ҳисобланади. Шундан келиб чиқиб айтишимиз мумкинки, талабалар ижтимоий фаоллигини ривожлантиришга йўналтирилган технологик харита, лойиҳа, шунингдек, алоҳида ишлаб чиқилган услубий тавсиялар тўғрисида фаолиятини ташкил этишда методологик асос бўлиб хизмат қилади. [6]

Педагогик адабиётлар таҳлилига кўра айтишимиз мумкинки, ҳар қандай таълимий-тарбиявий фаолият маълум бир тамойилларга асосланган бўлиб, таҳсил олувчилар шахсини шакллантиришга йўналтирилган бўлади.

Неологик ёндашув асосида талабалар ижтимоий фаоллигини ривожлантириш марказида таълимий-тарбиявий жараённинг раҳбари ҳамда шу жараённинг субъекти-ю объекти бўлган ўқитувчи ва талаба туради.

Хулоса қилиб айтганда, ўқитувчи ва талаба ҳамкорлиги, ўзаро мулоқоти, бир-бирига кўрсатадиган таъсири энг замонавий ва миллий талаблар асосида бўлиши муҳим аҳамият касб этади. Алоҳида қайд этиш лозимки, таълимий-тарбиявий фаолият жараёни олдида қўйилган талаблар, таълимни ташкил этиш ва бошқариш тамойиллари ҳамда йўллари таҳсил олувчини ақлий ва жисмоний жиҳатдан ривожлантириш усуллари, у билан ҳамкорлик қилиш, уни ўқиш ва ўрганишга йўналтириш, таҳсил олувчи шахсий фаолиятини тўғри ташкил этиш, улар билан мулоқотга киришиш, муаммо ва келишмовчиликларни бартараф этиш, аудиторияда ижодий, ишчанлик муҳитини вужудга келтириш, таҳсил олувчи фаолиятини аниқ ва тўғри баҳолаш методлари билан қуролланган бўлиши лозим.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1.Холиков А.А. Олий таълим муассасаларида бўлажак ўқитувчиларни педагогик маҳоратини ривожлантириш. Педагогика фанлари доктори (DSc) олиш учун ёзилган дисс. Тошкент 2018

2.Ҳожиева З.Ў. Дидактик тизимни моделлаштириш орқали ўқитувчи ва ўқувчи муносабатларини инсонпарварлаштириш(бошланғич синф мисолида) П.ф.б.ф.доктори (PhD) илмий даражасини олиш учун ёзилган дисс. Тошкент-2020

3.Ғозиев Э. Тафаккур психологияси (Дорилфунун талабалари учун қўлланма) -Т.: Ўқитувчи, 1990.-184 б

4.Методологик аспект. Педагогик технология: муаммо ва истикболлар (замонавий педагогик технологиянинг илмий-назарий асослари). Муаллифлар гуруҳи. / Т.:ОЎМҚХТРМ, 300 бет.

5.Маъмуров Б. Б. Бўлажак ўқитувчиларда акмеологик ёндашув асосида таълим жараёнини лойиҳалаш кўникмаларини ривожлантириш тизими Педагогика фанлари доктори (DSc) олиш учун ёзилган дисс. Тошкент 2018

6.Мусурмонова О. Педагогик технологиялар – таълим самарадорлиги омили; монография / Т.: “Yoshlar nashriyot uyi”, 2020. 184

7.Pedagogika (Pedagogika nazariyasi va tarixi) Oliy o'quv yurtlari uchun darslk. J.Yasanbaeva va b. O'zR Oliy va o'rta – maxsus ta'lim vazirligi. – Toshkent “Noshir” 2011. 456 b.

8. www.pedagog.uz

9. www.ziyonet.uz

10. www.lex.uz

11. <http://www.hozir.org/pedagogik-kompetentlikning-tuzilishi-va-mazmuni>